

اثربخشی آموزش استعاره‌های زبان فارسی با روش بسته آموزشی الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی در دانش‌آموزان با آسیب شنوایی

- مهدیه مهدویان، دانشجوی دکتری روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
- فرح نادری*، استاد، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
- فریبا زرگر شیرازی، استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران
- رضوان همایی، استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

• تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۹ • تاریخ انتشار: بهمن و اسفند ۱۴۰۳ • نوع مقاله: پژوهشی • صفحات ۴۵ - ۵۲

چکیده

زمینه و هدف: ناشنوایی نوعی اختلال حسی عصبی است که با اختلالات مختلف در زمینه تکامل احساسی، اجتماعی و شناختی در ارتباط است. لذا هدف از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربری روش بسته آموزشی الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی در دانش‌آموزان با آسیب شنوایی بود.

روش: روش پژوهش از نوع آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان با آسیب شنوایی پایه نهم دوره اول متوسطه شهر تهران بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، تعداد ۳۰ نفر از آنان انتخاب و به صورت تصادفی در گروه‌های آزمایشی و گواه (هر گروه ۱۵ نفر) جایگزین شدند. به منظور گردآوری اطلاعات از پرسشنامه مهارت‌های خودآگاهی کوپر، استفاده شد. گروه آزمایشی تحت آموزش استعاره‌های زبان فارسی با روش الکترونیکی (۸ جلسه) قرار گرفت، گروه گواه، مداخله‌ای به جز آموزش‌های رسمی مدرسه دریافت نکرد. داده‌ها با استفاده از آزمون آماری تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربری روش الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی دانش‌آموزان با آسیب شنوایی اثربخش بود. با توجه به اهمیت آموزش زبان فارسی به دانش‌آموزان با آسیب شنوایی برای آموزش استعاره‌های زبان فارسی لازم است از روش‌های متنوعی استفاده شود و چنین روش‌هایی به عنوان آموزش مکمل در مدارس توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آموزش استعاره‌های زبان فارسی، دانش‌آموزان با آسیب شنوایی، روش الکترونیکی، مهارت خودآگاهی

مقدمه

در دهه‌های اخیر پرداختن به بهبود کیفیت زندگی افراد ناتوان جسمی به‌عنوان یک هدف بازتوانی به‌شمار رفته است. از جمله اختلالات افراد ناتوان حسی، می‌توان به کم‌شنوایی^۱ و ناشنوایی^۲ اشاره داشت (۱). ناشنوایی با اختلالات مختلف در زمینه تکامل احساسی، اجتماعی و شناختی در ارتباط است. براساس شواهد موجود، ناشنوایی اثرات گسترده‌ای در توسعه عملکرد اجتماعی، عاطفی و شناختی دارد. میزان مشکلات رفتاری و احساسی در کودکان ناشنوا حدود دو برابر بیش از کودکان شنوا است (۲). در واقع، فرد ناشنوا کسی است که اختلال شنوایی‌اش از روند پردازش موفقیت‌آمیز اطلاعات کلامی که از طریق شنیدن به‌دست می‌آید، جلوگیری می‌کند. بنابراین، افت شنوایی به طرق مختلفی بر زندگی فرد از جمله رشد اجتماعی اثر می‌گذارد (۳). اغلب کودکان با آسیب شنوایی، به سبب محروم بودن از حس شنوایی که نقش مهمی در رشد مهارت‌های زبانی دارد، به باور برخی از آسیب‌شناسان گفتار و زبان، با وجود پیشرفت در حوزه‌های معنائشناسی، نحو و واج‌شناسی، باز هم در استفاده مناسب از زبان ضعف نشان می‌دهند و نیازمند آموزش‌های ویژه هستند (۴).

از جمله مهارت‌هایی که وابسته به حس شنوایی است، مهارت خودآگاهی می‌باشد که در کودکان به‌عنوان یکی از مهارت‌های ده‌گانه زندگی، قرار دارد. خودآگاهی، مهارتی کلیدی است که به افراد کمک می‌کند تا نه تنها ویژگی‌ها، ارزش‌ها و توانمندی‌های خود را بشناسند، بلکه احساسات و واکنش‌هایشان را بهتر مدیریت کنند. این مهارت، که یکی از پایه‌های هوش هیجانی محسوب می‌شود، افراد را قادر می‌سازد تا با درک دقیق‌تر خود، به اهدافشان نزدیک شوند و ارتباطات مؤثرتری داشته باشند. برای کودکان، بویژه آنهایی که چالش‌های شنوایی دارند، توسعه این مهارت نقش مهمی در سازگاری اجتماعی و توانایی‌های بین‌فردی ایفا می‌کند، زیرا آنها با شناخت بهتر خود، می‌توانند تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تری داشته باشند و به تعاملات اجتماعی مثبت‌تری پردازند (۵). رشد مهارت خودآگاهی به فرد کمک می‌کند تا دریابد دچار استرس است یا خیر و چنین ادراکی غالباً پیش‌شرط ضروری روابط اجتماعی و بین‌فردی مؤثر و همدلانه است. این در حالی است که این ویژگی‌ها در کودکان ناشنوا به‌سادگی اتفاق نمی‌افتد و

نیاز به آموزش‌های بیشتری دارند تا بتوانند به خودشناسی و درک شرایط موجود برسند (۶). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که کودکان ناشنوا به‌دلیل چالش‌های ارتباطی و محدودیت‌های زبانی، ممکن است در توسعه مهارت‌های خودآگاهی با مشکلاتی مواجه شوند (۷). همچنین در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین زبان اشاره و رشد خودآگاهی در کودکان ناشنوا پرداخته شد و نتایج نشان داد که آموزش زبان اشاره به بهبود توانایی‌های ارتباطی و در نتیجه رشد خودآگاهی آنان کمک می‌کند (۸).

یکی از مفاهیم بسیار پراهمیت در زبان‌شناسی شناختی^۳ استعاره^۴ است. به این ترتیب که، در رویکرد شناختی استعاره عنصری بنیادی و اساسی در مقوله‌بندی و درک انسان از جهان خارج آدمی است (۹). استعاره نمونه‌ای از استفاده غیرلفظی از زبان است و عبارتی معنادار که مفهومی را از طریق مقایسه یا مجاورت آن با مفهومی مشابه و متعلق به طبقه قراردادی متفاوت ارائه می‌دهد. دو جنبه از این تعریف اهمیت ویژه دارد. نخست مفهومی که با هم مقایسه می‌شوند و یا در مجاورت هم قرار می‌گیرند باید بر پایه چه شباهتی قابل درک باشند و در غیر این صورت بیان حاصل به‌جای استعاره بیان خلاف قاعده خواهد بود. دومین مفهوم مورد نظر باید به طبقات مرسوم متفاوتی متعلق باشند و در غیر این صورت بیان حاصل یک مقایسه لفظی و نه استعاره خواهد بود (۱۰). چنین کلمات استعاری در زبان فارسی به وفور یافت می‌شوند که هم در نوشتن و هم در آوا هستند اما معانی متفاوتی دارند. بویژه در افعال صرفی مانند خوردن، بستن، افتادن و ... که با یک شکل ثابت مفاهیم مختلفی را منتقل می‌کنند که این موارد نیاز به آموزش ویژه دارند (۱۱). آموزش کودکان با آسیب شنوایی مشکل بوده و مهارت‌های خاصی را می‌طلبد. هرگونه نشانه و یا علامت بصری و استفاده از باقیمانده شنوایی به فراخور توانایی‌ها و نیازها، ارائه نموده‌های کافی دیداری و به‌کار گرفتن همزمان سایر حواس در آموزش این کودکان، ضروری است (۱۲). با توجه به اینکه دانش‌آموزان با آسیب شنوایی به علت نداشتن گنجینه لغات بالا و آگاهی از مفاهیم هر استعاره از یک اشاره برای انتقال تمام مفاهیم مشابه استفاده می‌کنند، این امر در درک صحیح مطلب نقصان به‌وجود می‌آورد. در پژوهشی با عنوان رویکردهای روش‌شناسی آموزش زبان فارسی به افراد با آسیب شنوایی نتایج نشان داد، با توجه به ماهیت ارتباط در

1. Partial hearing
2. deafness

3. Cognitive linguistics
4. metaphor

در نظریه شناختی یادگیری چندرسانه‌ای فرض بر آن است که سیستم پردازش اطلاعات انسان از ۲ کانال دوگانه برای پردازش دیداری/ تصویری و شنیداری/ کلامی برخوردار است. هریک از این کانال‌ها از ظرفیت محدودی برخوردار هستند. بنابراین، یادگیری فعال مستلزم به‌کارگیری مجموعه‌ای هماهنگ از فرایندهای شناختی در طول یادگیری می‌باشد (۱۷). پژوهش‌ها حاکی از آن هستند که بسته‌های آموزشی الکترونیکی می‌توانند بویژه در آموزش مهارت‌های کلامی و انتزاعی مانند استعاره‌ها، که برای دانش‌آموزان ناشنوا چالش برانگیز هستند، مؤثر باشند. این روش‌ها با ارائه تصاویر و محتوای ویدئویی به درک بهتر مفاهیم انتزاعی کمک می‌کنند که این امر خودآگاهی و توانایی برقراری ارتباط این دانش‌آموزان را ارتقا می‌دهد (۱۸).

در این راستا، کوهگرد (۱۳)، نیز در پژوهش خود با عنوان رویکردهای روش‌شناسی آموزش زبان فارسی به افراد با آسیب شنوایی نشان داد، با توجه به ماهیت ارتباط در افراد ناشنوا، آموزش این افراد لازم است از همگرایی علوم مختلف و فناوری در آموزش زبان و استعاره‌ها استفاده کرد. از آنجایی که آموزش‌های مختلفی برای افراد با آسیب شنوایی صورت گرفته، پژوهش حاضر قصد دارد اثربخشی روش آموزشی استعاره‌های زبان فارسی با کاربست روش بسته آموزشی الکترونیکی به‌صورت استفاده از انواع فلش کارت‌های الکترونیکی و فیلم آموزشی، که کمتر در پژوهش‌ها استفاده شده‌اند را مورد بررسی قرار دهد. لذا با عنایت به مطالب و پژوهش‌های عنوان شده، پژوهش حاضر در صدد یافتن پاسخ به این پرسش است که: آیا آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربست روش بسته آموزشی الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی در دانش‌آموزان با آسیب شنوایی اثربخش است؟

مواد و روش‌ها

جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان با آسیب شنوایی پایه نهم دوره اول متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تشکیل داد. به‌منظور نمونه‌گیری، از بین مدارس استثنایی دوره اول متوسطه شهر تهران، ۳ مدرسه به‌صورت تصادفی انتخاب شد. پس از کسب مجوزهای لازم (کد اخلاق با شناسه IR.IAU.AHVZ.REC.1400.111 از کمیته اخلاق دانشگاه) و هماهنگی با مسئولان مدارس، از

افراد ناشنوا، آموزش این افراد باید از همگرایی علوم مختلف و فناوری در آموزش زبان و استعاره‌ها استفاده کرد (۱۳).

در دهه گذشته، استفاده از فناوری‌های آموزشی در توسعه مهارت‌های روان‌شناختی کودکان ناشنوا مورد توجه قرار گرفته است. نتایج پژوهش‌های متعدد نشان داد که استفاده از فناوری‌های دیجیتال می‌تواند در بهبود مهارت‌های خودآگاهی این گروه مؤثر باشد، زیرا این ابزارها امکان تعامل بیشتر و درک بهتر مفاهیم انتزاعی را فراهم می‌کنند (۱۴). از آنجایی که دانش‌آموزان ناشنوا فاقد درونی‌سازی کلمات براساس زبان شنیداری هستند، خواندن و نوشتن که جزئی از فرایند اکتسابی زبان محسوب می‌شود، برایشان دشوار می‌باشد و لازم است آهسته و تدریجی‌تر از دانش‌آموزان شنوا مهارت‌های خواندن، نوشتن و درک مفاهیم را آموزش ببینند. مشکلات پیش روی دانش‌آموزان ناشنوا به کمک روش‌های آموزشی قابل‌کاهش است. بر این اساس، روش آموزشی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، روش بسته آموزشی الکترونیکی^۱ است. یکی از ویژگی‌هایی که از آن به‌عنوان مزیت آموزش‌های الکترونیک یاد می‌شود، مسئله برابر کردن فرصت‌های آموزشی است. یکی از گروه‌هایی که بشدت نیازمند استفاده از این خصیصه هستند، افراد با نیازهای ویژه می‌باشند (۱۵).

در این زمینه، موسوی‌نسب و حق‌بین در پژوهشی به بررسی تفاوت‌های استفاده از استعاره‌های مفهومی بین افراد ناشنوا و شنوا پرداخته‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که استفاده از استعاره‌های زبانی، بویژه در حوزه‌های احساسی مانند عشق، می‌تواند برای ناشنوایان چالش برانگیز باشد و تجربه و بازنمود متفاوتی نسبت به افراد شنوا ایجاد کند. در این پژوهش، با استفاده از مصاحبه‌های گسترده با جامعه ناشنوایان، به تحلیل شیوه درک و استفاده از استعاره‌ها در این گروه پرداخته شده است که بینش‌های ارزشمندی برای بهبود ارتباطات و آموزش‌های ادبی به این جامعه ارائه داد. همچنین، نرم‌افزار فرهنگ لغات فارسی ناشنوایان دانای هوشمند با استفاده از مدل‌های سه‌بعدی، سعی در ارائه آموزش بصری واژگان فارسی، از جمله استعاره‌ها، به ناشنوایان دارد. این نرم‌افزار به کاربران اجازه می‌دهد تا با مشاهده حرکات دست و زبان اشاره، معانی واژگان و استعاره‌ها را به‌صورت بصری درک کنند، که گامی مؤثر در تسهیل آموزش زبان برای آنان است (۱۶).

1. electronic educational package method

نسبی روایی محتوا^۱ و شاخص روایی محتوا (CVI) برای تمام جلسات پروتکل محاسبه شد. تمامی شاخص‌های مذکور در محدوده قابل قبول (حداقل ۰/۹۰) بودند. همچنین کارآمدی بسته آموزشی تدوین شده بررسی و تأیید شد (۱۹).

برنامه مداخله

ابزار: متن داستان - فلش کارت - فیلم - برگه‌های آزمونی

ابتدا معلم با (روش آمیخته) در مورد بعضی افعال که در موقعیت‌های مختلف معانی متفاوت در جمله دارند، صحبت می‌کند. برای مثال در این جلسه فعل کشیدن را در موقعیت‌های گوناگون شرح می‌دهد و چند مثال نمونه برای آنها بیان می‌کند. از دانش‌آموزان می‌خواهد نمونه‌های مشابه را بیان کنند. سپس معلم داستانی را که در آن فعل کشیدن در جملات مختلف با مفاهیم گوناگون استفاده شده است، تعریف می‌کند. سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد آن داستان را مطابق با آنچه درک کردند از زبان خودشان تعریف کنند. در مرحله بعد، یک فیلم که در آن گوینده همان داستان را با اشارات قابل درک برای هر مفهوم بیان می‌کند پخش می‌شود. لازم به ذکر است، جملات با اهداف موضوع کشیدن در داستان گنجانده شده است. دانش‌آموزان ضمن توجه به فیلم با مفهوم انواع معانی استعاره کشیدن در جمله به همراه اشاره مرتبط با آن آشنا می‌شوند. پس از این مرحله، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا موضوع فیلم را شرح دهند و هر کدام جملات فیلم را بیان کنند. پایان برای تثبیت موضوع برگه‌هایی در اختیار آنان گذاشته می‌شود تا تصاویر مفهومی در فیلم را به فعل مربوط به آن وصل کنند. برگ‌هایی برای تمرین در منزل همراه دانش‌آموزان ارسال می‌شود. این برگه‌ها شامل ۷ جمله ناتمام با استعاره کشیدن می‌باشد که هر جمله را مطابق یا تصویر صحیح ارائه شده از بین ۳ تصویر، کامل کنند. همچنین از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که حداقل ۲ استعاره دیگر برای جلسه آینده مثال بزنند. در جلسه بعد، معلم قبل از اجرای مرحله دوم از دانش‌آموزان می‌خواهد برای یادآوری، در مورد موضوع جلسه گذشته مطالبی بیان کنند. سپس برگه‌هایی در اختیار آنان قرار می‌دهد که در آن جملاتی با افعال ناتمام نوشته شده است و از آنان می‌خواهد که جملات را با افعال مناسب کامل کنند. سپس مثال‌هایی که دانش‌آموزان بیان می‌کنند را در کلاس مطرح می‌کند و به اشاره آنها می‌پردازد.

بین کلیه دانش‌آموزان با آسیب شنوایی، تعداد ۷۰ دانش‌آموز به صورت تصادفی انتخاب شدند. از این تعداد، با در نظر گرفتن ملاک‌های ورود (با آسیب شنوایی و تحصیل در مدرسه استثنایی به این دلیل، سن ۱۳ تا ۱۷ سال، هوشبهر ۹۰ یا بیشتر که توسط مدرسه ارزیابی و در پرونده شخصی ثبت شده است، نداشتن مشکلات شدید جسمانی و روانی و یا ناتوانی همبود با ناشنوایی) و ملاک‌های خروج پژوهش (تمایل نداشتن به ادامه همکاری، سابقه دریافت جلسات آموزشی روان‌شناختی طی ۳ ماه گذشته، غیبت بیش از ۲ جلسه در جلسات آموزش و انجام ندادن تکالیف) تعداد، ۳۰ دانش‌آموز به صورت هدفمند به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند و به صورت تصادفی در گروه‌های آزمایشی (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) جایگزین شدند. گروه آزمایشی و گروه گواه از نظر هیچیک از متغیرهای جمعیت‌شناختی شامل جنس و سن، تفاوت معناداری نداشتند و لذا می‌توان گفت دانش‌آموزان با جنسیت دختر و پسر و گروه‌های سنی در گروه‌ها به صورت هم‌توزیع شدند. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه گواه بود. گروه‌های آزمایشی و گواه به روش تصادفی هم‌تا شدند و قبل از اعمال مداخله‌های تجربی، پیش‌آزمون اجرا شد و پس‌آزمونی نیز در پایان مداخله اجرا شد.

گروه آزمایشی تحت آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربست بسته آموزشی الکترونیکی شامل ۱۰ جلسه (۲ جلسه آشنایی و تکمیل پرسشنامه‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون، ۸ جلسه آموزش) قرار گرفتند. گروه گواه هم طی همان ۱۰ جلسه که شامل تکمیل کردن پرسشنامه‌ها نیز می‌شد، آموزش‌های رسمی مدرسه را طبق روال رسمی آموزش و پرورش و با روش رایج در مدارس دریافت کرد. با توجه به شرایط جسمی دانش‌آموزان با آسیب شنوایی، تکمیل کردن پرسشنامه‌ها زمان‌بر بود که طی ۲ جلسه انجام شد. در پایان پژوهش به منظور رعایت اصول اخلاقی گروه گواه هم تحت آموزش با بسته الکترونیکی قرار گرفت.

بسته آموزش استعاره به روش الکترونیکی براساس منابع و پژوهش‌های پیشین از جمله، کتب آموزش رسمی به کودکان ناشنوا و فیلم‌های آموزشی موجود، با توجه به تجربه پژوهشگر در چندین سال کار با کودکان با آسیب شنوایی، تدوین شد و سپس روایی محتوایی و سازه بسته آموزشی بررسی شد و مورد تأیید قرار گرفت. به این صورت که میزان پایایی نظر متخصصان در مورد محتوای پروتکل تأیید شد. سپس شاخص‌های ضریب

1. Content Validity Index (CVR)

جدول ۱) ساختار جلسات کاربست روش الکترونیکی

جلسه	موضوع	تکلیف
یکم	معارفه، آشنایی با دانش‌آموزان و اجرا و تکمیل کردن پرسشنامه انگیزه پیشرفت	-
دوم	تدریس استعاره "کشیدن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ درک استعاره کشیدن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین ۲ در منزل
سوم	تدریس استعاره "خوردن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره کشیدن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره خوردن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
چهارم	تدریس استعاره "افتادن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره خوردن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره افتادن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
پنجم	تدریس استعاره "زدن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره افتادن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره زدن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
ششم	تدریس استعاره "داشتن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره زدن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ تمرین ۱ درک استعاره داشتن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
هفتم	تدریس استعاره "بردن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره داشتن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره بردن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
هشتم	تدریس استعاره "گرفتن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره بردن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره گرفتن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
نهم	تدریس استعاره "بستن" با ارائه داستان به همراه فیلم و تصویر کارت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره گرفتن (موضوع جلسه قبل)، ارائه کاربرگ درک استعاره بستن پس از تدریس، ارائه کاربرگ تمرین در منزل
دهم	اجرا و تکمیل پرسشنامه انگیزه پیشرفت	ارائه کاربرگ تکمیلی مرتبط با استعاره بستن (موضوع جلسه قبل)

توسط اساتید و متخصصان تأیید شده است. در پژوهش‌های اولیه، پایایی پرسشنامه با استفاده از روش بازآزمایی و ضریب همبستگی پیرسون ۰٫۷۴ و روش آلفای کرونباخ ۰٫۸۴ برآورد شده است. این مقادیر نشان‌دهنده پایایی قابل قبول پرسشنامه در ارزیابی خودآگاهی افراد است. در ایران، این پرسشنامه توسط بختیاری (۲۱) در سال ۱۳۸۹ بومی‌سازی و اعتبارسنجی شد. در این پژوهش، پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰٫۷۴ محاسبه شده است که این مقدار نشان‌دهنده پایایی مناسب نسخه بومی‌سازی شده پرسشنامه است.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، از روش‌های آمار توصیفی مانند اطلاعات جمعیت‌شناختی گروه‌های آزمایشی و

به منظور جمع‌آوری داده‌ها از ابزار زیر استفاده شد. به منظور تعیین روایی، پرسشنامه‌ها در اختیار ۱۰ نفر از اساتید روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز قرار گرفتند و اعتبار محتوی آنها تأیید شد. همچنین به منظور تعیین پایایی پرسشنامه‌ها یک نمونه مقدماتی شامل ۱۰۰ نفر دانش‌آموز متوسطه اول با آسیب شنوایی به صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و نتیجه براساس آلفای کرونباخ محاسبه و گزارش شد.

پرسشنامه مهارت‌های خودآگاهی: این پرسشنامه توسط کوپر (۲۰) در سال ۱۹۹۷ طراحی شده است. این پرسشنامه شامل ۲۵ پرسش چندگزینه‌ای است که برای ارزیابی سطوح مختلف خودآگاهی افراد استفاده می‌شود. روایی این پرسشنامه

یافته‌ها

جدول ۲) میانگین و انحراف معیار مهارت خود آگاهی و آزمون نرمال بودن در گروه‌های آموزش استعاره‌های زبان فارسی با روش بسته آموزشی الکترونیکی (گروه آزمایشی) و گروه گواه در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون را نشان می‌دهد.

گواه، محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و آمار استنباطی از تحلیل کوواریانس استفاده شد. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از نرم‌افزار کامپیوتری SPSS نسخه ۲۳ استفاده شد. سطح معناداری نیز در این پژوهش، $\alpha = 0/05$ در نظر گرفته شد.

جدول ۲) میانگین، انحراف معیار و آزمون نرمالیت

متغیر	گروه‌ها	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		آزمون کولموگروف - اسمیرنوف	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	Z	سطح معناداری
مهارت خودآگاهی	آزمایشی	۲۹/۴۰	۲/۱۶	۴۴/۴۶	۳/۹۷	۰/۹۲	۰/۱۷
	گواه	۲۸/۸۰	۲/۲۷	۲۹/۹۳	۲/۴۰	۰/۹۰	۰/۰۹

داد که سطح معناداری به دست آمده از آزمون لوین بزرگتر از $0/05$ می‌باشد. بین متغیرهای کمکی (کواریت‌ها) و متغیر وابسته در همه سطوح عامل (یعنی گروه‌های آزمایشی و گواه) برابری و همگنی حاکم بود. براساس مفروضه همگنی شیب خط رگرسیون^۲ سطح معناداری اثر تعامل گروه و پیش‌آزمون بزرگتر از $0/05$ بود. از آنجایی که تعامل غیرمعناداری بین متغیرهای وابسته و کمکی (کواریت‌ها) مشاهده شد، بنابراین فرض همگنی شیب خط رگرسیون پذیرفته شد. با توجه به رعایت مفروضه‌ها استفاده از تحلیل کواریانس در پژوهش حاضر مجاز است.

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، میانگین و انحراف معیار برای متغیر مهارت خودآگاهی، در هر ۲ گروه آزمایشی و گواه در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون آورده شده است. قبل از تحلیل داده‌های مربوط به فرضیه‌ها، برای اطمینان از اینکه داده‌های این پژوهش مفروضه‌های زیربنایی تحلیل کوواریانس را برآورد می‌کنند، به بررسی آنها پرداخته شد. بدین منظور، نرمال بودن داده‌ها با آزمون کولموگروف - اسمیرنوف نشان داد که سطح معناداری در آزمون ذکرشده از $0/05$ بزرگتر است، بنابراین، توزیع نمرات در متغیرهای پژوهش طبیعی می‌باشد ($P > 0/05$). همچنین، نتایج همگنی واریانس‌ها^۱ نشان

جدول ۳) نتایج تحلیل کوواریانس

منبع	متغیر	مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	P	اندازه اثر	توان آزمون
گروه	مهارت خودآگاهی	۱۴۵۷/۶۵	۱	۱۴۵۷/۶۵	۹۲/۲۲	۰/۰۰۱	۰/۷۷	۱
خطا		۴۲۶/۷۷	۲۷	۱۵/۸۱				
کل (اصلاح شده)		۲۰۹۰/۸۰	۲۹					

روش آموزشی الکترونیکی و گروه گواه تفاوت معنادار دیده می‌شود. بنابراین می‌توان گفت این روش آموزش بر مهارت خودآگاهی تأثیر معناداری دارد. بنابراین فرضیه پژوهش تأیید شد.

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، نسبت F تحلیل کواریانس تک‌متغیری برای متغیر مهارت خودآگاهی ($F = 92/22$ و $P > 0/01$)، به دست آمد. این یافته نشان می‌دهد که بین گروه آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربست

1. Content Validity Index (CVR)

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، تعیین اثربخشی بسته آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربری روش الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی در دانش‌آموزان با آسیب شنوایی بود. که بر این اساس، فرضیه پژوهش تدوین شد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد، آموزش استعاره‌های زبان فارسی با کاربری بسته آموزشی الکترونیکی بر مهارت خودآگاهی دانش‌آموزان با آسیب شنوایی تأثیر دارد. با توجه به اینکه بسته الکترونیک آموزش استعاره‌های زبان فارسی برای اولین بار در پژوهش حاضر ساخته و مورد بررسی و استفاده قرار گرفته است، نمی‌توان پژوهشی در این زمینه یافت که با نتایج حاصل از این پژوهش همسو باشد. اما در پژوهش‌های تقریباً مشابهی به بررسی اثر بخشی انواع آموزش الکترونیک در دانش‌آموزان با مشکل شنوایی مانند مهدویان و همکاران (۱۹)، پرداخته شده است. در تبیین این یافته، می‌توان گفت دانش‌آموزان با درگیر شدن در فعالیت‌های مختلف، حرکات و مطالب نوشتاری بهتر می‌توانند معنای استعاره را درک کنند. این بهبود درک زبان می‌تواند به رشد کلی خودآگاهی کمک کند. یادگیری استعاره‌ها به هر زبانی مستلزم درک ظرایف و زمینه‌های فرهنگی است. با آموزش استعاره‌های زبان فارسی، دانش‌آموزان با آسیب شنوایی می‌توانند بینش‌هایی نسبت به فرهنگ و دیدگاه‌های ایرانی به دست آورند. این مواجهه با دیدگاه‌های فرهنگی مختلف ممکن است با گسترش درک آنها از شیوه‌های مختلف تفکر و بیان خود، خودآگاهی آنها را افزایش دهد. دانش‌آموزان با آسیب شنوایی با یادگیری نحوه استفاده و درک استعاره‌های زبان فارسی می‌توانند مهارت‌های ارتباطی خود را بهبود بخشند. ارتباط مؤثر، ارتباط تنگاتنگی با خودآگاهی دارد، زیرا شامل درک افکار و احساسات خود و در عین حال بیان مؤثر آنها به دیگران است. تمام استعاره‌ها علاوه بر زبان اشاره و انتقال گفتاری به صورت بصری و از طریق انواع عکس و فیلم و فلش کارت و به صورت الکترونیکی منتقل می‌شود. با استفاده از وسایل کمک بصری و منابع چند رسانه‌ای، دانش‌آموزان می‌توانند مفاهیم پیچیده‌ای مانند استعاره‌ها را بهتر درک کرده و درونی کنند که می‌تواند برای افراد با اختلالات شنوایی چالش برانگیز باشد. استفاده از بسته‌های آموزش الکترونیکی امکان تجربه یادگیری تعاملی و جذاب‌تر را فراهم می‌کند، زیرا دانش‌آموزان می‌توانند فعالانه در درس‌ها شرکت کنند و مهارت‌های خود را به روشی پویا تمرین کنند. این رویکرد عملی به تقویت درک آنها از استعاره‌های زبان فارسی کمک می‌کند و آنها را تشویق می‌کند تا در مورد معانی کلمات به طور انتقادی فکر کنند. علاوه بر این، استفاده از منابع

چند رسانه‌ای می‌تواند به بهبود حفظ اطلاعات دانش‌آموزان و افزایش تجربه یادگیری کلی آنها کمک کند. با ارائه اطلاعات در قالب‌های متعدد، مانند تصاویر بصری و ویدئو، دانش‌آموزان بیشتر به خاطر می‌آورند و آنچه را که آموخته‌اند در موقعیت‌های واقعی به کار می‌برند. همچنین آموزش استعاره‌های زبان فارسی از طریق آموزش الکترونیکی نیز می‌تواند به افزایش مهارت‌های خودآگاهی دانش‌آموزان کمک کند. با ارائه ابزارهای مورد نیاز برای موفقیت در مطالعات زبانی، دانش‌آموزان با اختلالات شنوایی می‌توانند برای ادامه یادگیری و بهبود مهارت‌های خود احساس قدرت و انگیزه کنند.

ذکر این نکته ضروری است که یافته‌های پژوهش حاضر لازم است در بافت محدودیت‌های آن تفسیر و تعمیم شود. از جمله اینکه جامعه آماری پژوهش، دانش‌آموزان با آسیب شنوایی پایه نهم دوره اول متوسطه شهر تهران بودند. بنابراین، برای تعمیم نتایج به جمعیت‌های دیگر و سایر فرهنگ‌ها، بویژه در تعمیم آن به دانش‌آموزان با اختلالات همبند لازم است، احتیاط شود. همچنین تدوین و تهیه بسته آموزش الکترونیک مناسب‌سازی شده ویژه کودکان آسیب‌دیده شنوایی، حرکتی نوین است که نیاز به مطالعه و پژوهش‌های متنوع و بسیار زیاد دارد. پیشنهاد می‌شود در این زمینه پژوهش‌های متنوع‌تری صورت گیرد و کسانی که علاقمند به تولید این آثار هستند به گونه‌ای هماهنگ‌تر و منسجم‌تر با یکدیگر تعامل داشته باشند تا بسته‌های آموزشی بهتر و علمی‌تری مطابق با استانداردهای روز دنیا ویژه کودکان آسیب‌دیده شنوایی، تهیه و در اختیار دانش‌آموزان و مدارس قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود، پژوهش‌های مشابهی در مقاطع تحصیلی مختلف و گروه‌های مختلف کودکان با نیازهای ویژه همچنین با در نظر گرفتن نقش جنسیت تکرار شود. با توجه به اثربخش بودن آموزش به صورت آمیخته و با بسته الکترونیک، پیشنهاد می‌شود روش‌های نوینی از این دست در چهارچوب آموزش‌های مصوب آموزش و پرورش قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از تمام همکاران، دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها که در پژوهش حاضر همراه بودند، سپاسگزاری می‌شود.

تضاد منافع

در پژوهش حاضر بین نویسندگان هیچ تضاد منافی وجود ندارد.

References

- Partington P, Major G, Tudor K. Deaf students' perception of wellbeing and social and emotional skill development within school: A critical examination of the literature. *International Journal of Disability, Development and Education*. 2024 Jan 2;71(1):55-68. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2022.2092079>
- Ashori M, Najafi F. Emotion management: life orientation and emotion regulation in female deaf students. *Journal of Child and Family Studies*. 2021 Mar;30:723-32. [Persian] <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01912-8>
- Aprilia R, Nisa FK. Communication patterns of deaf students with hearing lecturer in the classroom. *Journal Communication Spectrum: Capturing New Perspectives in Communication*. 2022 Aug 21;12(2):135-45. <https://doi.org/10.36782/jcs.v12i2.2277>
- Abdelk Al-Khafaji A, Jaber Hashim Al-Jawfi A. Problems of People with Hearing Disabilities from Their Teachers' Point of View. *Sustainability Education Globe*. 2023 Dec 1;1(1):100-17. 10.21608/SEG.2023.340091
- Rhee K, Sigler T. Can you develop self-awareness? Only if you are willing. *Journal of Leadership Education*. 2024 Nov 5. <https://doi.org/10.1108/JOLE-02-2024-0045>
- Beal J, Trussell J, Walton D. Incoming deaf college students' sign language skills: Self-awareness and intervention. *Journal of Language, Identity & Education*. 2023 Sep 3;22(5):415-28. <https://doi.org/10.1080/15348458.2021.1878360>
- Fellinger J, Holzinger D, Pollard R. Mental health of deaf people. *The Lancet*. 2012 Mar 17;379(9820):1037-44. [Google Scholar]
- Marschark M, Shaver DM, Nagle KM, Newman LA. Predicting the academic achievement of deaf and hard-of-hearing students from individual, household, communication, and educational factors. *Exceptional children*. 2015 Apr;81(3):350-69. <https://doi.org/10.1177/0014402914563700>
- Lakoff G, Johnson M. Conceptual metaphor in everyday language. In *Shaping entrepreneurship research 2020* Apr 21 (pp. 475-504). Routledge.
- Littlemore J. *Metaphors in the Mind*. Cambridge University Press; 2019 Aug 15.
- Rait, Kh. Spelling choices and similar words. *Ormuzd research paper*, 2017 - (1 (consecutive 42)), 269-285. <https://doi.org/10.5430/elr.v7n2p37>
- Krasavina Y, Ponomarenko E, Zhuykova O, Serebryakova Y. Designing E-Courses for Hearing Impaired Students: Practices and Challenges. *ARPHA Proceedings*. 2022 Oct 2;5:951-64. [Google Scholar]
- Koohgard, A. (2017). Approaches and Methodologies for Teaching Persian to Hearing-Impaired Individuals (Deaf). [Master's thesis, University of Tehran]. [Persian] <http://jrdms.dentaliau.ac.ir/article-1-289-en.html>
- Humphries T, Mathur G, Napoli DJ, Padden C, Rathmann C. Deaf children need rich language input from the start: Support in advising parents. *Children*. 2022 Oct 22;9(11):1609. <https://doi.org/10.3390/children9111609>
- Kirk SA, Gallagher JJ, Coleman MR, Anastasiow NJ. *Educating exceptional children*. Stamford, CT: Cengage Learning; 2015. [Google Scholar].
- Mousavi nasab, S., Haghbin, F. A comparison of the representation of the conceptual metaphors and emotions in deaf and nondeaf adults' languages. , 2018; 7(14): 43-60. doi: 10.22084/rjhl.2017.10172.1586
- Li S, Xu X, Bueno J, He H, Sadanala G, Yu F. Through the lens of the limited-capacity assumption in cognitive theory of multimedia learning (CTML): A discussion on the desktop virtual reality (VR) online orientation. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference 2020* Apr 7 (pp. 521-527). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learntechlib.org/primary/p/215790/>.
- Bismala L. The impact of e-learning quality and students' self-efficacy toward the satisfaction in the using of e-learning. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*. 2022 Jun 14;10(2):141-50. <https://doi.org/10.52380/mojet.2022.10.2.362>
- Mahdavian M, Naderi F, Zargarshirazi F, Homae R. Designing and validating of Persian language metaphors training package using electronic method and determining its effectiveness on verbal communication skills in students with hearing impairment. *JOEC 2024*; 23 (4): 8 [Persian] <http://joec.ir/article-1-1785-en.html>
- Cooper MD, Phillips RA. Exploratory analysis of the safety climate and safety behavior relationship. *Journal of safety research*. 2004 Jan 1;35(5):497-512. <https://doi.org/10.1016/j.jsr.2004.08.004>
- Bakhtiari I. Comparison of the effectiveness of lecture and group discussion teaching methods on self-awareness skill learning among male middle school students in Tuyserkan city during the academic year 2009-2010. [Master's thesis]. Arak: Islamic Azad University, Arak Branch; 2010. [Persian]